

ISSN (Print): 2304-5809
ISSN (Online): 2313-2167

Науковий журнал
«Молодий вчений»

№ 1 (77) січень 2020 р.

Редакційна колегія журналу

Сільськогосподарські науки

Базалій В.В. – д-р с.-г. наук
Балашова Г.С. – д-р с.-г. наук
Клименко М.О. – д-р с.-г. наук
Коковіхін С.В. – д-р с.-г. наук
Лавриненко Ю.О. – д-р с.-г. наук
Писаренко П.В. – д-р с.-г. наук

Історичні науки

Змерзлий Б.В. – д-р іст. наук

Юридичні науки

Бернацька Н.І. – д-р. юрид. наук
Стратонов В.М. – д-р юрид. наук

Політичні науки

Наумкіна С.М. – д-р політ. наук
Яковлев Д.В. – д-р політ. наук

Педагогічні науки

Козяр М.М. – д-р пед. наук
Рідей Н.М. – д-р пед. наук
Федяєва В.А. – д-р пед. наук
Шерман М.І. – д-р пед. наук
Шипота Г.Є. – канд. пед. наук

Психологічні науки

Шаванов С.В. – канд. псих. наук

Філологічні науки

Шепель Ю.О. – д-р філол. наук

Філософські науки

Лебедева Н.А. – д-р філос.
в галузі культурології

Технічні науки

Гриценко Д.С. – канд. техн. наук
Дідур В.А. – д-р техн. наук
Шайко-Шайковський О.Г. – д-р техн. наук

Економічні науки

Іртищєва І.О. – д-р екон. наук
Козловський С.В. – д-р екон. наук
Шапошников К.С. – д-р екон. наук

Медичні науки

Нетухоїло А.Г. – д-р мед. наук
Пекліна Г.П. – д-р мед. наук

Ветеринарні науки

Морозенко Д.В. – д-р вет. наук

Мистецтвознавство

Романенкова Ю.В. – д-р мистецт.

Соціологічні науки

Шапошнікова І.В. – д-р соц. наук

Хімічні науки

Козьма А.А. – кандидат хімічних наук

Військові науки

Можаровський В.М. – доктор військових наук

Міжнародна наукова рада

Adam Wrobel – Doktor, Associate Professor (Poland)
Arkadiusz Adamczyk – Professor, Dr hab. in Humanities (Poland)
Giorgi Kvinikadze – PhD in Geography, Associate Professor (Georgia)
Inessa Sytnik – Professor, dr hab. in Economics (Poland)
Janusz Wielki – Professor, dr hab. in Economics, Engineer (Poland)
Javad Khamisabadi – Professor, PhD in Industrial management (Iran)
Michal Sojka – Doctor in Engineer (Poland)
Stanislaw Kunikowski – Associate Professor, Dr hab. (Poland)
Wioletta Wojciechowska – Doctor of Medical Sciences (Poland)
Вікторова Інна Анатоліївна – доктор медичних наук (Росія)
Глуценко Олеся Анатоліївна – доктор філологічних наук (Росія)
Дмитрієв Олександр Миколайович – кандидат історичних наук (Росія)
Марусенко Ірина Михайлівна – доктор медичних наук (Росія)
Швецова Вікторія Михайлівна – кандидат філологічних наук (Росія)
Яригіна Ірина Зотовна – доктор економічних наук (Росія)

Повний бібліографічний опис всіх статей журналу представлено у:
Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського,
Науковій електронній бібліотеці Elibrary.ru

Журнал включено до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз:
GoogleScholar, CrossRef, IndexCopeinicus, Vernadsky National Library of Ukraine.

Свідомство про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації – серія KB № 18987-7777P від 05.06.2012 р.,
видане Державною реєстраційною службою України.

ЗМІСТ

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Михайлик І.В. Використання сучасних систем очищення вихідних газів у суднових енергетичних установках.....	1
--	---

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Прохорова А.І., Фостійчук А.С. Актуальні проблеми удосконалення бухгалтерського обліку основних засобів в сучасних умовах за використанням інформаційних технологій.....	6
Роман Т.А., Подрез Н.Г. Оптимізація логістичних процесів на складі.....	12

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Васильків О.С. Використання протоколів допитів процесуальними доказами як запорука справедливого кримінального процесу.....	16
Григорівська Г.М., Заїка В.П. Актуальність пенсійна система як складова недержавного пенсійного фонду.....	21
Шарш І.С., Братіца О.М. Вплив особистих немайнових прав батьків на учасників сімейних правовідносин.....	26

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Варгулов А.Х., Антоненко Д.О. Актуальний контекст державного терору на прикладі Дніпропетровщини в 1920-1930-х рр.....	30
--	----

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Корнійко В.В., Іванова А.К. Особливості взаємозв'язку перфекціонізму та копінг-стратегій у студентів.....	34
Котельська С.А. Психологічна компетентність батьків викладачів та персоналу освітнього закладу як фактор смислової регуляції мовленнєвої поведінки дитини дошкільного віку.....	39
Петровська К.О., Сайко Х.Я., Jakiw Bartoszewski Особливості ставлення до дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного простору.....	43
Ромашко Я.М. Професійна готовність фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії.....	48
Ковальська Т.А. Порівняльний аналіз особливостей конфліктної поведінки молодших та старших підлітків.....	53

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Підкова О.М. Оцінка екологічних функцій ґрунтів міста Києва.....	57
--	----

АРХІТЕКТУРА

Смадич І.П. Класифікація соціальних чинників: характеристики, показники та критерії оцінки їх впливу на архітектуру житлового середовища.....	62
---	----

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Юдін А.А. Традиційні та новаторські риси інтерпретації головного жіночого образу опери Дж. Пуччіні «Мадам Баттерфляй» у сценічній практиці театру Arena Di Verona.....	68
--	----

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Бондаренко Т.С. Огляд Google-технологій (1996-2005 рр.) в освітньому просторі України.....	72
Kazachiner Olena, Zhadan Olena Forming life values of children with special educational needs.....	77
Копчук-Кашецька М.С. Емпіричне вивчення особливостей розвитку морально-етичних цінностей сучасних школярів на уроках народознавства.....	81
Куземко А.В., Поруцька М.І., Чуба Д.А. Змістово-методичне забезпечення розвитку навичок безпечної поведінки учнів засобами мультимедійних технологій.....	86
Мирошніченко О.А. Вивчення англійської мови засобами інформаційних технологій у медичному університеті.....	90
Хромченко Н.М. Організація рефлексійної діяльності майбутніх журналістів як одна із педагогічних умов формування професійної відповідальності.....	93

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Bukhinska Tetiana, Hladkoskok Lesia, Melnyk Olena Formation of foreign-language communicative competence of future lawyers using interactive technologies.....	97
Гук З.В. Оповідання М. Павича «Скляний слимак» як формальний і наративний лабіринт.....	102
Добош О.С., Сабан О.В., Альбота С.М. «Смак» Брекзиту крізь призму когнітивної лінгвістики та лінгвостилістики.....	107

Куземко Л.В., Поруцька М.І., Чуба Д.А.
Київський університет імені Бориса ГрінченкаЗМІСТОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ НАВИЧОК
БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У статті актуалізується проблема розвитку навичок безпечної поведінки учнів за результатами теоретичного та емпіричного досліджень. Розкрито сутність поняття «навички безпечної поведінки учнів», конкретизовано навички безпечної поведінки, які необхідно розвивати в учнів у закладі загальної середньої освіти. Обґрунтовано зміст, форми й методи застосування мультимедійних технологій для розвитку навичок безпечної поведінки учнів 4-7 класів. Наведено приклади розроблених мультимедійних засобів, розміщених на авторському веб-сайті «Знавець правил безпеки» для роботи з дітьми молодшого та середнього шкільного віку. Зазначено результати апробації розробленого змістово-методичного забезпечення розвитку навичок безпечної поведінки учнів засобами мультимедійних технологій в закладі загальної середньої освіти та доведено їхню ефективність.

Ключові слова: безпечна поведінка, змістово-методичне забезпечення, мультимедійні технології, мультимедіація, навички безпечної поведінки учня.

Kuzemko Lesya, Porutska Marina, Chuba Darina
Borys Grinchenko Kyiv UniversityCONTENT-METHODICAL IMPLEMENTATION OF DEVELOPMENT SKILLS
OF STUDENTS SAFE BEHAVIOR BY MULTIMEDIA TECHNOLOGIES

Summary. In this article actualized problem of skills development of safety behavior of students based on theoretical and empirical research. This problem is confirmed by statistics and regulatory documents, that governing directions of educational activities in school. Disclosed concept of "skills of students safe behavior". Specified skills that need to be developed into students to form safe behavior in the natural and social environment, that is: follow the rules of safe behavior; analyze the situation; anticipate the consequences of their actions; refer for help to adults; to help others; control emotions; act quickly but moderately; analyze mistakes. Noted that multimedia technologies diversify forms and methods of educational process of school and can be used for development of students safe behavior. Substantiated content, forms and methods of using of multimedia technologies for developing skills of students safe behaviors 4-7 classes. Determined main groups of safe behavior of children place of their stay, that is: indoors (at home and at school), on the roads, in the natural environment. Given examples of developed multimedia tools (animation, interactive computer games and exercises, online puzzles and crosswords), that posted on the author's website "Expert of security rules". Proved that watching cartoons by students followed by a discussion of the story, realization interactive online games and exercises that helps to the develop skills of safe behavior. Checking of efficiency simulated content, forms and methods of using of multimedia technologies in developing skills of students safe behaviors carried out by qualitative and quantitative comparison of defined levels on statement and control stages of the research. To determine statistical significance of the obtained results applied coefficient of rank correlation of Spearman and Student's t-criteria. Found out, that modeled and implemented by us content, forms and methods of use of multimedia technologies, significantly increase development level of students safe behavior. However, they were more effective with students of 4-5 classes in comparison with students of 6-7 classes.

Keywords: safe behavior, content-methodical implementation, multimedia technologies, animation, skills of students safe behaviors.

Постановка проблеми. Проблема збереження здоров'я та розвиток навичок безпечної поведінки в учнів належить до основних завдань освіти в нашій країні, про що зазначено в нормативних документах (Концепція Нової української школи» (2016), Державний стандарт початкової освіти» (2018), проект Державного стандарту базової середньої освіти (2019)). Ця проблема актуалізується сумною статистикою: у 2019 році (у порівнянні з 2018 роком) кількість дітей і підлітків, які загинули внаслідок пожеж, збільшилась на 14,9%, а кількість травмованих на пожежах – збільшилась на 2,7% (за даними УкрНДІЦЗ) [1].

Таким чином, у світлі сьогодення надзвичайно важливим завданням закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) є необхідність удосконалення змісту, форм та методів розвитку в учнів навичок безпечної поведінки, застосовуючи сучасні технології навчання, у тому числі мультимедійні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці розглядають проблему формування навичок безпечної поведінки як необхідну складову збереження здоров'я учнів. Так, Г. Навроцька та Л. Яковенко у своїх працях розкривають умови і засоби збереження життя дітей; Т. Бойченко і О. Ващенко приділяють увагу формуванню здоров'язбережувальної компетентності учнів; Т. Юхимчук розкриває механізми впровадження сучасних здоров'язбережувальних технологій у освітній процес ЗЗСО; Ю. Давиденко визначає форми і методи формування в учнів безпечної поведінки; проблема формування навичок безпечної поведінки учнів відображена в працях Л. Сидорчук, Л. Горяна.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Питання розвитку навичок безпечної поведінки учнів розглядається науковцями і практиками з різних позицій.

Педагогічних джерелах наведено приклади використання методів і форм розвитку безпечної поведінки учнів, серед яких: метод аналізу конкретних ситуацій; дискусії та проблемні ігри; формування безпечної поведінки тощо. Формування безпечної поведінки в учнів здійснюється на уроках з основ здоров'я, так і в позаурочний час (екскурсії, бесіди, ігри, дискусії тощо). Однак, на жаль, на сьогоднішній день мультимедійні технології не мають широкого застосування з метою розвитку навичок безпечної поведінки учнів.

У зв'язку з необхідністю підготовки дітей до безпечної життєдіяльності та враховуючи сучасні тенденції до широкого використання інформаційних технологій в освіті, вважаємо за необхідне більше уваги приділити застосуванню мультимедійних технологій для розвитку навичок безпечної поведінки учнів.

Метою статті є обґрунтування змістового-методичного забезпечення розвитку навичок безпечної поведінки учнів із застосуванням мультимедійних технологій.

Виклад основного матеріалу. Проблема збереження здоров'я та розвиток навичок безпечної поведінки в учнів належить до основних завдань освіти в нашій країні. Психологічні, педагогічні аспекти розвитку навичок безпечної поведінки в учнів, охарактеризовано в працях українських педагогів та психологів. У результаті студювання теоретичних джерел, з'ясовано сутність поняття «навички безпечної поведінки учнів». Поняття «навичка» розглядається психологами як «дія, сформована шляхом повторення і характеризується високою мірою осягнення і відсутністю поелементної свідомої регуляції» [2, с. 109]. В «Українському педагогічному словнику» (С. Гончаренко, 1997) зазначено, що «навички необхідні в усіх видах діяльності: навчальній, трудовій, ігровій тощо; формуються на основі застосування знань про відповідний спосіб дії, шляхом цілеспрямованих ціномірних вправлень і є необхідними компонентами уміння» [3, с. 221]. Отже, навички формуються у процесі вправлення, вони є компонентами уміння і необхідні для успішного виконання будь-яких дій та швидкого реагування на певні події.

Розглянемо сутність понять «поведінка» та «безпечна поведінка». Перше трактується А. Семеновою як «фізична та психічна форма активності суб'єкта; рефлексорні та усвідомлені дії, реакції пристосування до оточуючого середовища» [4, с. 143]. А друге (за С. Гвоздів) – «найбільш доцільна форма прояву активності людини в довіллі, у повсякденні, під якою розуміємо своєрідну активність, яка не несе в собі небезпеки, захищає людину від небезпеки; не завдає шкоди особистості й природі» [5, с. 21]. Отже, безпечну поведінку розуміємо як форму прояву усвідомлених активних дій особистості, які не завдають шкоди їй, іншим людям та природі.

Більшість науковців (Т. Бойченко, Л. Ващенко, С. Гвоздів, Г. Демочко, Т. Юхимчук та ін.) розглядають навички безпечної поведінки учнів у контексті збереження їхнього здоров'я. Теоретичний аналіз базових понять дослідження дозволив уточнити зміст поняття «навички безпечної поведінки учня», які розуміємо як «від-

повідальне ставлення і активні дії учня, які не несуть в собі небезпеку для життя та здоров'я самого учня та не завдають шкоди іншим людям і природі». Виокремлено навички безпечної поведінки учнів, які необхідно розвивати у ЗЗСО, серед яких: аналіз ситуації, дотримання правил безпечної поведінки, передбачати наслідки своїх дій, приймати зважені рішення, звертатися по допомогу до старших, діяти швидко, контролювати емоції, аналізувати свої помилки.

З метою визначення змісту роботи з учнями щодо розвитку навичок безпечної поведінки, нами опрацьовано підручники з «Основ здоров'я» для учнів 4-7 класів та виокремлено основні групи безпечної поведінки дітей за місцем їхнього перебування, а саме: у приміщенні (вдома і школі), на автошляхах та дорогах, у навколишньому природному середовищі.

Серед знань, умінь і навичок безпечної поведінки учня вдома і в школі нами виокремлено наступні: зберігати власну оселю від потрапляння до неї злоумисників; дотримуватися безпечної поведінки в побуті (пожежа, пошкодження електричного обладнання, газо- і водопостачання тощо); уникати небезпечних ігор із сірниками, інструментами, засобами побутової хімії; безпечно поводитися під час ігор, на перервах, у спортивній залі, їдальні, близько вікон, біля туалету, на сходових маршах, на шкільному подвір'ї.

До знань, умінь і навичок безпечної поведінки на автошляхах та дорогах віднесено: уміння переходити дорогу з обмеженою оглядовістю, за несприятливих умов, за умови активного руху транспорту; користуватися дорожньою розміткою та дорожніми знаками; аналізувати дорожню обстановку та приймати рішення про перехід проїзної частини дороги; дотримуватися правил безпечної поведінки пасажирів (на зупинці, у салоні, під час посадки та висадки, переходу дороги під час висадки з транспорту); передбачати наслідки порушення правил безпечної поведінки пасажирів.

Щодо знань, умінь і навичок безпечної поведінки в соціумі діти повинні: дотримуватися безпечних правил поведінки у дворі (вибір безпечних місць для ігор, розваг; знати пожежонебезпечні та вибухонебезпечні предмети; розуміти хто такі незнайомі люди; дотримуватися правил безпечної поведінки у навколишньому природному середовищі (літній відпочинок у лісі; на воді; біля води; зимові розваги; стихійне лихо); надавати само- і взаємодопомогу в різних ситуаціях; передбачати негативні наслідки порушення правил безпечної поведінки у довіллі; дотримуватися правил безпечної поведінки в різних видах діяльності та екстремальних ситуаціях.

У результаті теоретичного пошуку виокремлено методи і форми розвитку навичок безпечної поведінки учнів з використанням мультимедійних технологій. Так, О. Ващенко вказує, що в даний час існує велика кількість мультимедійних технологій, що мають повчальний характер. Їх цінність у тому, що вони «демонструють небезпечні ситуації та шляхи їх вирішення» [6, с. 104]. На наше переконання, цікавими і корисними для формування навичок безпечної поведінки в учнів є інтерактивні вправи та ігри, створені в Інтернет-сервісі LearningApps та інших інтернет сервісах.

Таблиця

Зведені дані результатів дослідження рівнів розвитку навичок безпечної поведінки учнів

Рівні	Учні 4 класу (конст. етап)		Учні 5 класу (контр. етап)		Учні 6 класу (конст. етап)		Учні 7 класу (контр. етап)	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Незадовільно (20-59)	31	61%	0	0	9	18%	0	0
Задовільно (60-74)	11	21%	5	10%	12	24%	4	8%
Добре (75-81)	7	14%	16	32%	13	26%	12	24%
Дуже добре (82-89)	2	4%	16	31%	11	22%	13	26%
Відмінно (90-100)	0	0	14	28%	5	10%	21	42%

Онлайн ігри, вправи, кросворди і пазли можна використовувати під час групових, фронтальних та індивідуальних занять як в школі, так і вдома. Вони розробляються відповідно віковим, пізнавальним особливостям учнів і мають різні рівні складності.

З метою удосконалення роботи у ЗЗСО нами виокремлено форми і методи застосування мультимедійних технологій для розвитку навичок безпечної поведінки учнів 4-7 класів. До ефективних форм роботи віднесено: виконання завдань на уроках (робота індивідуально, в парах, групах); індивідуальні, групові екскурсії та бесіди; вправи, ігри у позаурочний час; самостійна навчально-пізнавальна робота (перегляд ресурсів сайту та виконання інтерактивних завдань). Найбільш ефективними методами застосування мультимедійних технологій у розвитку навичок безпечної поведінки учнів нами визначено наступні: перегляд відео, мультфільмів з подальшим обговоренням сюжету; ситуаційне навчання та аналіз конкретних ситуацій; пізнавальні ігри, вправи, дискусії; моделювання безпечної поведінки.

Описані вище знання, уміння і навички безпечної поведінки розвиваються в учнів на уроках з «Основ здоров'я» та у позакласній роботі. Для їхнього поглиблення та удосконалення нами дібрано та розроблено ряд мультимедійних засобів, які розміщено на авторському веб-сайті «Знавець правил безпеки».

У структурі сайту виділено тематичні сторінки з відповідним наповненням а саме:

«Головна» – у цій рубриці аргументовано важливість розвитку навичок безпечної поведінки, виділено головну мету сайту так, щоб було зрозуміло учням, подано контакти розробників ресурсу.

«Інтерактивні вправи», де представлені розроблені нами ігри за допомогою інтернет сервісу LearningApps про безпечну поведінку на дорозі, на воді, при використанні електроприладів. Їхня мета – розвивати навички безпечної поведінки: аналізувати ситуацію та планувати свої дії для пошуку її вирішення; звертатися по допомогу до старших; вчитися діяти швидко, але помірковано; надавати допомогу тощо.

Сторінка «Цікавий матеріал» містить в собі три рубрики: «Правила безпеки на дорозі», «Правила безпеки на природі» та «Правила поводження з електроприладами». У них представ-

лено розроблені авторські мультиплікації для розвитку навичок безпечної поведінки, прищеплення прагнення до здорового способу життя, навчання правил поводження в непередбачуваних чи екстремальних ситуаціях.

На сторінці «Дивись і вчись» дібрано серію мультфільмів з метою розвитку безпечної поведінки у дітей. Розроблено проблемні запитання для перевірки рівня засвоєного матеріалу.

Розроблено методику дослідження рівнів розвитку навичок безпечної поведінки учнів, а саме: створено опитувальник для визначення учнями того, якою мірою вони погоджуються, або не погоджуються із наведеними твердженнями (від 1 до 4 балів); опитувальник для ранжування учнями навичок безпечної поведінки (на скільки від 1 до 4 вони є важливими у ситуаціях, які становлять небезпеку). Нами обрано опитувальники, які передбачають ранжування із подальшим застосуванням методу шкалювання. Визначено рівні розвитку навичок безпечної поведінки, де використано 100 бальну шкалу ступеня вияву показників. А саме: незадовільний рівень (20-59 балів); задовільний рівень (60-74 балів); добрий – (75-81 балів); дуже добрий (82-89); відмінний – (90-100 балів).

Результати дослідження наведено у таблиці 1.

Висновки і пропозиції. Перевірка ефективності змодельованих змісту, форм і методів застосування мультимедійних технологій у розвитку навичок безпечної поведінки учнів здійснювалася шляхом якісного та кількісного порівняння визначених рівнів на констатувальному та контрольному етапах дослідження. Для визначення статистичної значущості отриманих результатів застосовувалися коефіцієнт рангової кореляції Спірмена та t-критерій Стьюдента. З'ясовано, що змодельовані і реалізовані зміст, форми й методи застосування мультимедійних технологій, значно підвищують рівень розвитку навичок безпечної поведінки в учнів. Однак, вони виявилися більш дієвими з учнями 4-5 класів у порівнянні з учнями 6-7 класів.

Проведене дослідження не вирішує всіх проблем щодо розвитку навичок безпечної поведінки учнів. Подальшого вивчення потребують питання розвитку навичок безпечної поведінки дітей у інформаційному просторі, соціальних мережах та пошук шляхів вирішення проблеми булінгу в школі.

Список літератури:

1. Статистика пожеж. Український науково-дослідний інститут цивільного захисту (УкрНДЦЗ). URL: <https://undicz.dsns.gov.ua/ua/STATISTIKA-POZHEZH.html> (дата звернення: 23.12.2019).
2. Павелків Р.В. Загальна психологія : підручник. Київ : Кондор, 2009. 576 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
4. Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А.В. Семенової. Одеса : Пальміра, 2006. 115 с.
5. Гвоздів С.П. Підготовка майбутніх учителів природничого циклу до навчання школярів основ безпечної поведінки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2007. 21 с.
6. Ващенко О.М. Формування у молодших школярів компетенцій безпеки життєдіяльності: теоретичний аспект. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2014. Вип. 18(1). С. 99–106.

References:

1. The Ukrainian Civil Protection Research Institute (UkrCPRI). *Fire statistics* [Statystyka pozhezh]. Available at: <https://undicz.dsns.gov.ua/ua/STATISTIKA-POZHEZH.html> (accessed 23.12.2019).
2. Pavelkiv, R.V. (2009). *Zagalna psykologiya* [General Psychology]. Kiev: Kondor. (in Ukrainian)
3. Goncharenko, S.U. (1997). *Ukrayinskyj pedagogichnyj slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kiev: Lybid. (in Ukrainian)
4. Semenova, A.V. (2006). *Slovnyk-dovidnyk z profesijnoyi pedagogiky* [Vocabulary guide for professional pedagogy]. Odessa: Palmira. (in Ukrainian)
5. Gvozdiy, S.P. (2007). *Pidgotovka majbutnix uchyteliv pryrodnychogo cyklu do navchannya shkolyariv osnov bezpechnoyi povedinky* [Training future life cycle teachers to teach students the basics of safe behavior] (PhD Thesis). Odessa. (in Ukrainian)
6. Vashhenko, O.M. (2014). *Formuvannya u molodshyx shkolyariv kompetencij bezpeky zhyttyediyalnosti: teoretychnyj aspekt* [Formation of competences of safety of life activity at junior schoolchildren: theoretical aspect]. *Theoretical and methodological problems of upbringing of children and student youth*, vol. 18(1), pp. 99–106. (in Ukrainian)